

## Agrarisch initiatief

Agrarisch Natuurbeheer Zuid-Limburg  
Natuurbeheer door agrariërs

Natuurontwikkeling in het kader van de Ecologische Hoofdstructuur kan op allerlei manieren gestalte krijgen. Zo wordt er gewerkt met nieuwe beheersvormen waarin andere dan de geijkte instanties een belangrijk aandeel hebben. Mede dankzij subsidies van onder meer provincies, het rijk en de Europese Unie lukt het om steeds meer particuliere grondbezitters en agrarische ondernemers warm te maken voor extensieve vormen van agrarisch natuurbeheer. In het Zuid-Limburgse Wahlwiller beheert agrarisch ondernemer Bindels 20 hectare aan verschillende gronden met behulp van Franse limousinrunderen.

het gebied

[14]





### Unieke geomorfologie

Het Zuid-Limburgse Heuvelland is ontstaan door opstuwing van een zeebodem uit de Krijtperiode. Deze opstuwing werd veroorzaakt door bewegingen in de aardkroon en resulteert in de aanwezigheid van veel kalk of mergel in de bodem. Kalk of mergel is namelijk het afval van de kalkpantserdieren van zeediertjes. De oorspronkelijke toestand, na het droogvallen van de zeebodem, was dus een soort kalkhoudende hoogvlakte. Vervolgens zijn door een erosieproces de dalen gevormd. Zuid-Limburg is dus eigenlijk een dalenlandschap.

Het landschap wordt als een schiereiland ingesloten door Duitsland aan oostelijke en België aan zuidelijke en westelijke zijde. Het heeft een geomorfologie die je in Nederland verder niet zult aantreffen. Het is de enige plek waar de zachtgele mergel aan de oppervlakte treedt. En nergens anders vind je zo'n een golvend landschap als hier, waar beboste heuvels, glooiende akkers en diepe beekdalen elkaar in een kleurrijk ritme afwisselen. Door de bijzondere geomorfologische omstandigheden komen er planten en dieren voor waarvan sommige soorten uniek zijn voor Nederland: franjiegentiaan, schubvaren, verschillende soorten zeldzame orchideeën en met uitsterven bedreigde dieren als de das en de Europese hamster, beter bekend als korenwolf. Het zachte klimaat en de aangename natuurlijke omstandigheden maakten Zuid-Limburg – en vooral het Maasdal – tot een gewilde vestigingsplaats voor tal van volken en culturen. Door de eeuwen heen is het gebied een speelbal geweest van allerlei verschillende graafschappen. Elke cultuur, elke periode heeft er zijn sporen nagelaten in de vorm van kastelen, basilieken, boerderijen en andere monumenten.

### Nota Natuur en Landschapsbeheer

Zowel de provincie als het rijk is zich bewust van de hoge natuurlijke en landschappelijke waarde van dit gebied. De provincie Limburg heeft zich ten doel gesteld een zo groot mogelijke rijkdom aan natuurwaarden en landschapselementen onder te brengen in een duurzame ecologische structuur. In deze Provinciale Ecologische Structuur (PES), die de provinciale uitwerking is van de Ecologische Hoofdstructuur, is vastgelegd wat er aan natuur in Limburg behouden moet blijven of tot ontwikkeling moet worden gebracht. Om de PES te realiseren moet er vóór 2020 in heel Limburg maar liefst 15.000 hectare aan nieuwe natuur bijkomen. Verder wil de provincie beleid ontwikkelen om de natuurkwaliteit te bevorderen en de soortenrijkdom op peil te houden en zo mogelijk te verbeteren. Zo moeten overheden, natuurorganisaties en particulieren meer en beter samenwerken, moeten bedreigde diersoorten beter beschermd worden en moet er in de provincie meer aan natuureducatie gedaan worden. Daarbij horen ook nieuwe subsidies voor 'mensgerichte natuur en particulier natuurbeheer en resultaatgerichte afspraken bij subsidies voor natuur- en landschapsbeheer' (nota Natuur en Landschapsbeheer, 2000). Verder wil de provincie eerder grond kopen voor natuuraanleg en de aanleg van ecologische verbindingzones versnellen. Om alles in goede banen te leiden, gelden er voor ieder gebied concrete doelstellingen voor natuur-, bos- en landschapsbeheer. Agrarisch natuurbeheer staat voor het op een natuurvriendelijke manier bedrijven van landbouw door – meestal – agrariërs. In de praktijk komt dat in het Zuid-Limburgse Heuvelland neer op het uitvoeren van onderhoud aan landschapselementen zoals houtwallen, singels, knotbomen, fruitbomen, kikkerpoelen, bos en bermen. De bedoeling van deze vorm van natuurbeheer is het in stand houden van de verschillende landschapstypen.



< Vee trapt de waterkanten af waardoor de beek gaat meanderen

### Geul en Selzerbeek

De Geul ontspringt als Göhl in de Belgische Ardennen en slingert zich zo'n vijftig kilometer door het Zuid-Limburgse Heuvelland waar zich 130 zijbeken – waaronder de Gulp – bij haar voegen. Zij mondt tenslotte uit in de Maas.

Een van die 130 beken is de langs het dorp Wahlwiller stromende Selzerbeek. Deze Selzerbeek biedt mogelijkheden tot herstel van de oude meanderende loop.

De heer Bindels is agrariër en houdt zich al vijftien jaar bezig met agrarisch natuurbeheer. Aan en nabij de Selzerbeek beheert hij een gebied van 20 hectare, waarvan 3 hectare in opdracht van Staatsbosbeheer en 6 in opdracht van het Waterschap Roer en

Overmaas. De overige 11 hectare zijn weidegrond en vallen onder de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer.

In een gecombineerd project onderhoudt Bindels de meanderstroken van de Selzerbeek tegelijk met de aanliggende heuvelgronden die deels zijn eigendom zijn en deels eigendom van Staatsbosbeheer. Op die aanliggende gronden grazen twaalf Franse limousinrunderen. Door extensieve begrazing met deze runderen moet de vegetatie zich spontaan ontwikkelen tot een mozaïek van open grasland (circa 60 procent), ruigte (circa 20 procent), struweel en bos (circa 20 procent). Op termijn moet zo'n 10 procent bos worden. Straks moeten deze gronden één landschappelijk geheel gaan vormen met de aangrenzende zuidhelling van de Kruisberg

Terrein van de familie Bindels >





< Mergel komt aan de oppervlakte

waarvan het beheer wordt uitgevoerd door Staatsbosbeheer. Het uiteindelijke streefbeeld is een natuurlijke eenheid waarin de Selzerbeek vrij meandert door vochtig structuurrijk grasland en langs droge (kalk)hellingen met grasland en struweel.

#### Begrazingseffecten in kaart brengen

De beheerswerkzaamheden zijn vastgelegd in speciale beheersovereenkomsten. Tot die werkzaamheden behoren onder andere het planten van meidoornhagen en fruitbomen, het onderhoud van de beekoevers en de aanleg van kikkerpoelen. Ook is

vastgelegd dat het gebruik van meststoffen en chemische middelen uitdrukkelijk verboden is. Aanvankelijk was het nogal zoeken naar de juiste begrazingsintensiteit: welke begrazingsdruk heeft de gewenste effecten op de ontwikkeling van flora en fauna. Na een proef van één jaar zijn de effecten gemeten en is het begrazingsprogramma bijgesteld. Sindsdien worden elke twee jaar de resultaten van het begrazingsbeheer in kaart gebracht en vastgelegd. Als de resultaten achterblijven bij het streefbeeld wordt er ingegrepen.



Ik doe het niet omdat ik het mooi vind, maar ik vind het wel héél mooi!

#### Een van de grotere agrarische natuurbeheerders

‘Vijftien jaar geleden ben ik door het ministerie van LNV benaderd voor een beheersovereenkomst in het kader van de SAN, de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer. Het ging om een gebied van 11 hectare. Dit was een aantrekkelijke regeling – met name toen ik overschakelde op vleesvee om beter te kunnen extensiveren. Maar ook de percelen rond deze

11 hectare lenen zich uitstekend voor agrarisch natuurbeheer. Ik was dan ook blij toen ik met nog twee andere partijen overeenkomsten aan kon gaan voor het beheer van nog eens 9 hectare: 3 in opdracht van Staatsbosbeheer en 6 voor het Waterschap Roer en Overmaas. Het komt erop neer, dat van de 150 hectare die mijn bedrijf groot is, 20 hectare op natuurvriendelijke wijze wordt beheerd. Op de overige 130 hectare bedrijf ik

conventionele akkerbouw – maïs, tarwe en bieten – en veeteelt. Met die 20 hectare ben ik een van de grotere agrarische natuurbeheerders in Zuid-Limburg.’

#### Spontane ontwikkeling

‘De beheervorm die wij hier hanteren, moet leiden tot een spontane ontwikkeling van de vegetatie. Daarvoor gebruiken we limousinrunderen, vleesvee uit de Limousin in Midden-Frankrijk dat we hier



extensief laten grazen: maximaal twee runderen op elke hectare. Gewoon melkvee houden gaat niet. Daarvoor is de kwaliteit van het gras niet goed genoeg. De limousinrunderen trappen de waterkanten naar beneden, waardoor de Selzerbeek weer gaat meanderen. Het gebied dat wij beheren, moet op den duur een natuurlijke eenheid gaan vormen met de aangrenzende zuidhelling van de Kruisberg. Die wordt beheerd door Staatsbosbeheer. In de overeenkomsten met Staatsbosbeheer en het waterschap staat bijvoorbeeld ook dat het uitdrukkelijk verboden is meststoffen en chemische middelen te gebruiken. De maatregelen in het kader van de SAN zijn vooral bedoeld voor aanplant en onderhoud van meidoornhagen – inmiddels is dat al zo'n 2,5 kilometer – en fruitbomen. Verder is het onderhoud van de weideranden en de aanleg van poelen, verspreid over het terrein, in de regeling opgenomen.'

#### Natuurbeheer gewone inkomstenbron

'Op sommige stukken komt de mergel direct aan de oppervlakte. Bepaalde kalkminnende plantensoorten doen het

daar heel erg goed. Er is nog niet zo lang geleden onderzoek gedaan naar de flora en fauna in het beheersgebied. Dat liet zien dat hier meer dan veertig plantensoorten voorkomen, waaronder agrimonie, beemdkroon, duifkruid, kleine pimpernel en kuifvleugeltjesbloem. Ook tal van vlinders en vogels, zoals de geelgors, zijn hier te vinden. Vlakbij de boerderij hebben ze ook de geelbuikvuurpad waargenomen. Die is heel zeldzaam en komt alleen voor in moerassige gebieden.

Ik doe dit niet omdat ik het mooi vind, nee. Maar ik vind het wél mooi. Dat klinkt tegenstrijdig maar dat is het niet. Mijn eerste drijfveer om mee te doen is een economische. Wat uiteindelijk de doorslag heeft gegeven, is de rentabiliteit. Natuurbeheer is gewoon een inkomstenbron net zoals akkerbouw dat is. En hoe lager de rentabiliteit in de akkerbouw, hoe aantrekkelijker agrarisch natuurbeheer wordt. En dat ik het resultaat mooi vind, dat is alleen maar meegenomen. Een winwinsituatie, zoals dat heet. Dat doet niets af aan het feit dat we ons volledig inzetten voor een goed en effectief natuurbeheer. Wat dat is, effectief natuurbeheer? Het

houdt in elk geval in dat je de natuur niet zomaar haar gang kunt laten gaan. Je zult af en toe moeten helpen.'

#### Oriënteren en advies vragen

'Hele stukken landbouwgrond liggen direct tegen natuurbeheergebieden aan. Wanneer je ook die gronden op een natuurvriendelijke manier wilt laten beheren, zul je dat als overheid of Europese Gemeenschap moeten stimuleren door af te zien van de financiële tegemoetkomingen voor akkerbouw op deze gebieden – de zogenaamde McSharry-regeling. Maar dan nog is het niet zo dat agrarisch natuurbeheer je zomaar komt aanwaaien. Je moet er wel de nodige moeite voor doen. Je moet je een beetje oriënteren, instanties als Staatsbosbeheer en de waterschappen om advies vragen, maar ook bij het ministerie van LNV en de provincie te rade gaan. Als je daar echt de tijd voor neemt, dan zul je zien dat agrarisch natuurbeheer de moeite loont, met name in gebieden waar groot-schalige landbouw toch niet mogelijk is.'